

SAKSOFONI TUTUKSI
Kuinka esittelin oman instrumenttini koululaisille

Opinnäytetyö

Lauri Ranki

Musiikin koulutusohjelma
Musiikkipedagogi (AMK)
Musiikin opettajan suuntautuminen

Hyväksytty ____ . ____ . ____ _____

Saksofoni tutuksi
Kuinka esittelin oman instrumenttini koululaisille

Opinnäytetyö

Lauri Ranki

Savonia-ammattikorkeakoulu
Musiikki ja Tanssi

Musiikin koulutusohjelma
Musiikin opettajan suuntautumisvaihtoehto

Opinnäytetyön ohjaus: Mikko Toivanen

30.08.2010

Savonia-ammattikorkeakoulu
Musiikki ja Tanssi
Musiikin koulutusohjelma

RANKI, Lauri. 2010. *SAKSOFONI TUTUKSI. Kuinka esittelin oman instrumenttini koululaisille.*

Musiikkipedagogin (AMK) tutkinnon opinnäytetyö, projektin (12 op) kirjallinen työ (painotus 2/3), 29 sivua + 4 liitettä + DVD-levy.

Tiivistelmä

Opinnäytetyö on luonteeltaan konserttiprojekti, jossa esiteltiin saksofonisoitin. Esittely pidettiin 12.04.2010 Kuopion Yhteiskoulussa, ja siellä esiintyi saksofonikvartetti. Tässä opinnäytetyön kirjallisessa osassa käsitellään samoja aiheita kuin pidetyssä esitelmässä mutta hieman laajemmin. Työssä esitellään saksofonimusiikkia eri musiikkityylejä huomioiden ja kerrotaan lyhyesti soittimen syntyhistoriasta, sen kehittäjästä Adolph Saxista, saksofoniperheestä sekä saksofonin rakenteesta. Lisäksi opinnäytetyössä kerrotaan muutamasta merkittävästä saksofoninsoittajasta, jotka ovat omalla soitollaan vaikuttaneet soittimen soittotekniikkaan. Myös uudempia musiikinsuuntauksia ja efektipedaalien tuomia mahdollisuuksia käsitellään lyhyesti. Opinnäytetyön pääteemaksi muodostui saksofonin kahden maailman, klassisen musiikin ja rytmimusiikin tarkastelu. Yleisesitystä seuraa konserttiprojektissa soitettujen teosten esittely sekä kuvaus niiden harjoittamisesta. Työ etenee loppuraporttiin ja päätännässä lyhyt pohdinta opinnäytetyöstä kokonaisuutena.

Avainsanat: saksofoni, esittely, musiikki

**Savonia University of Applied Science
Kuopio Academy of Music and Dance
Degree Programme in Music**

RANKI, Lauri. 2010. *INTRODUCING SAXOPHONE. How I presented my own instrument to school students.*

The thesis work for Bachelor of Music degree, project (12 credit units) written part (emphasis on 2/3), 29 pages + 4 appendix + DVD.

Abstract

This thesis is a concert project, where the purpose was to introduce the saxophone. Presentation was given at Kuopion Yhteiskoulu on 12 April 2010, and it included a concert performed by a saxophone quartet. This written part of the thesis is extended from the lecture given then. The work presents saxophone music, taking into account the different musical styles and briefly familiarizes the reader with the origin and history of saxophone, its developer Adolph Sax, the saxophone family and the structure of saxophone. A few important saxophone players who have contributed to playing techniques with their own playing are presented. Thesis also presents the latest trends in music and the possibilities opened by the effect sound of modulation. The main theme of the thesis is examining the two saxophone worlds, worlds of classical and rhythm music. The general part is followed by the introduction of the musical pieces played in the concert, and description of their practicing. The thesis continues with the final report of the whole project and ends with short deliberation of the whole thesis.

Key words: saxophone, presentation, music

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	3
2	SAKSOFONIESITTELY	4
	2.1 Tavoitteet	4
	2.2 Valmistavat tehtävät	5
3	ESITTELYN SISÄLTÖ	6
	3.1 Saksofonin rakenne ja historia	6
	3.1.1 <i>Saksofoniperhe</i>	6
	3.1.2 <i>Transponoivat soittimet</i>	7
	3.1.3 <i>Uusia tuulia</i>	8
	3.2 Saksofonin kaksi maailmaa	9
	3.2.1 <i>Klassinen saksofonimusiikki maailmalla</i>	10
	3.2.2 <i>Klassinen saksofonimusiikki Suomessa</i>	12
	3.2.3 <i>Saksofoni rytmimusiikin kehityksen mukana</i>	13
	3.2.4 <i>Modernin jazzin suuret nimet</i>	14
	3.2.5 <i>Rytmimusiikin vaiheita Suomessa</i>	16
4	ESITETYT TEOKSET JA NIIDEN HARJOITTAMINEN	20
	4.1 Esitetyt teokset	20
	4.1.1 <i>Hattie Wall</i>	20
	4.1.2 <i>Manteca</i>	21
	4.1.3 <i>Preludi & Fuuga g-molli</i>	21
	4.1.4 <i>Kun syksy saapuu Helsinkiin</i>	22
	4.1.5 <i>Satin Doll</i>	22
	4.2 Teosten harjoittaminen	23
5	ESITTELYN LOPPURAPORTTI	24
6	PÄÄTÄNTÄ	26
	LÄHTEET	27
	LIITTEET	29

1 JOHDANTO

Opiskelen Savonia-ammattikorkeakoulussa musiikkipedagogiksi pääinstrumenttinani saksofoni. Valitsin päättötyön aiheeksi saksofonin syventääkseni tietojani ja saadakseni pedagogisia valmiuksia opetustyötä varten. Tämän lisäksi halusin mainostaa omaa instrumenttiani ja tuoda soitinta nuorille tutuksi. Miksi olen valinnut aikoinaan juuri saksofonin pääinstrumentiksi? Kieltämättä se oli osittain sattuman sanelemaa. Aloitin musiikkiopinnot soittamalla klassista kitaraa ja saatuaani mahdollisuuden ottaa musiikkiopistossa sivuinstrumentin, valitsin saksofonin. Soitin mm. etydejä ja vanhoja sekä uusia klassisia sävellyksiä. Vähitellen opettajani soitatti myös jazzetydejä ja swingmusiikkia. Soitin myös jazzduossa ja swingorkesterissa, mikä osaltaan vaikutti kiinnostumiseni heräämiseen jazzmusiikkia kohtaan. Aloin kuunnella jazzlevyjä yhä enemmän ja lainasin niitä kirjastosta. Lainasin myös erinäisiä jazzkirjoja sekä muusikkojen elämäkertoja. Näin mielenkiintoni jazzmusiikkia kohtaan kasvoi, ja harrastaminen sai uusia ulottuvuuksia sisäisen motivaation syventymisen kautta. Mutta miksi jazzmusiikki vei mukanaan? Onko merkitystä sillä, soittaako saksofonilla klassista musiikkia vai jazzia? Näihin kysymyksiin halusin etsiä vastauksen päättötyötä tehdessäni. Esitän päätännässä oman näkemyksen asiasta. Sitä ennen kerron päättötyössäni saksofonista yleisesti, saksofoninkeksijästä Adolph Saxista (Liite 4), saksofonin rakenteesta sekä tunnetuimmista soittajista. Samoja aiheita käsittelin opinnäytetyöhöni sisältyvässä peruskoululaisille pitämässäni soitinesittelystä, jossa soitin saksofonikvartetissa.

2 SAKSOFONIESITTELY

2.1 Tavoitteet

Opinnäytetyöni on luonteeltaan konserttiprojekti. Työ koostuu kirjallisesta raportista ja saksofoniesitelmästä, jossa tavoitteeni oli tutustuttaa kuulijat saksofonimusiikkiin soittamalla ja kertomalla kappaleiden välissä saksofonin syntyhistoriasta, saksofoniperheestä (Liite 3), sekä musiikkityyleistä, joissa saksofoni vahvasti vallitsee. Esitelmässäni esittelin merkittäviä saksofonisteja, Sigurd Raschel, Charlie Parker, John Coltrane ja Michael Brecker, jotka ovat vuosien saatossa omalla henkilökohtaisella panostuksellaan muuttaneet käsitystä soittimen rajoituksista ja mahdollisuuksista. Opetusvälineenä käytin tietokonetta ja Power Point-ohjelmaa. Halusin herättää kiinnostusta saksofonia ja sillä soitettavaa musiikkia kohtaan sekä näin innostaa lisää soiton harrastajia musiikkikouluihin ja -opistoihin. Taiteellinen tavoitteeni oli rakentaa yhtenäinen soiva kokonaisuus ja järjestää peruskoululaisille koulukonsertti ohjelmistona monipuolista saksofonimusiikkia kvartetille. Valitsin World Saxophone Quartet -yhtyeeltä kappaleen *Hattie Wall* (Liite 1), josta kirjoitin nuotit paperille. Lisäksi sovitin kvartetille Dizzy Gillespien kappaleen *Manteca* (Liite 2), sekä otin muutaman valmiin kappaleen kvartetin aikaisemmasta ohjelmistosta: *Kun syksy saapuu Helsinkiin* (Valto Laitinen) ja *Satin Doll* (Duke Ellington). Halusin antaa soivan näytteen myös klassisesta musiikista ja valitsin kvartetilla esitettäväksi Bachin sävellyksestä *Preludi & Fuuga g-molli*, fuuga osan. Kokoonpanossa soittivat Katja Koskinen altto- ja sopraanosaksofoneja, Mikko Toivanen alttosaksofonia, Pekka Toivanen tenorisaksofonia ja minä itse baritonisaksofonia.

2.2 Valmistavat tehtävät

Projektin toteuttamista varten tein erinäisiä valmistavia tehtäviä. Sovin soittajat saksofonikvartettiin ja laadin alustavan aikataulun. Tein nuotit osasta ohjelmiston kappaleita Sibeliuksen ohjelmalla. Laadin esitelmän tueksi Power Point-ohjelmalla rungon, johon liitin myös kuvia visuaalista ilmettä antamaan. Poimin ääninäytteet YouTubesta internetistä sekä kotoa muutaman cd-levyn varmuudenvuoksi. Sovin aikataulusta Yhteiskoulun kanssa ja varasin tilan esitykselle sekä saksofonikvartetille harjoitustilan. Kutsuin arviointilautakunnan ja tein sen jäsenille esitteen työstäni sekä tavoitteistani. Lisäksi valmistaviin tehtäviin kuului luentomonisteiden ja nuottien kopiointia. Projektin aikana huomasin, kuinka tärkeää on laatia aikataulu projektin läpiviemiseksi. Tarkka aikataulutus ja suunnittelu sitouttavat osallistujat, ja näin samanaikaisia menoja ei pääse syntymään. Suunnitelmallisuus on ensisijaisen tärkeää varsinkin, kun projektiin osallistuu useampi henkilö. Alun perin tarkoitukseni oli toteuttaa esitelmä hyvissä ajoin alkukeväästä, mutta muutaman kvartettiharjoituksen jälkeen esityspäivä siirtyi monella viikolla. Esteeksi sattui milloin mitäänkin: sairastelua, lyhyellä varoituksella tärkeä keikka, opetustyötä, sovittu tapaaminen, lomajakso jne. Tämä vain osaltaan todisti, että joskus suunnitelmallisuuskään ei auta. Elämässä vaan voi tulla eteen arvaamattomia tai itsestään riippumattomia esteitä. Toisaalta kaikesta tästä opin, että mitä tärkeämpi projekti on kyseessä, sitä aikaisemmin pitää tehdä tarkka suunnitelma ja sopia projektiin vaadittavat päivät.

3 ESITTELYN SISÄLTÖ

3.1 Saksofonin rakenne ja historia

Adolphe Sax (1814–1894), nuori belgialainen keksijä, saapui Pariisiin vuonna 1842 köyhänä ja tuntemattomana. Vuosien 1841 ja 1846 välisenä aikana Sax kehitti ja rakensi uudenlaisen soittimen ja antoi sille nimen saksofoni nimensä mukaisesti. Keksinnölle myönnettiin patentti vuonna 1846 Pariisissa. Vuonna 1867 hän pääsi opettajaksi Pariisin konservatorioon. Keksinnössään Sax yhdisti yksilehtisen puupuhaltimen klarinetin äänenmuodostuksen oboen kartiomaiseen putkirakenteeseen ja läppäjärjestelmään, sen takia saksofoni luetaan puupuhaltimiin. Suukappaleen kautta tapahtuva äänenmuodostus ja soittimen materiaali tuottivat aivan uudenlaisen soinnin. Läppäkoneisto tarjosi klarinetin soittoteknisen kepeyden, ja metalliseos toi äänensävyyn vaskisoittimien voimakkaan soinnin. Nykyään saksofoneja on valmistettu myös muovista. Pintakäsittelyssä soitin yleensä nikkelöidään, hopeoidaan tai kullataan. (Nordström 1997, 87)

Soittimen sointia kuvaillaan usein pehmeäksi ja ”savuiseksi” mutta saksofonilla voi tuottaa myös rytmikkaita funk-riffejä kuin myös räähkyviä huutoja, joita freejazzissa kuulee. Saksofonin sointia on kuvailtu myös ihmisäänen kaltaiseksi äänen tuottamistavan vuoksi. Onhan ihmisen suu, kurkku, kieli sekä hengityskoneisto pallea mukaan lukien merkittävässä roolissa saksofoniin puhallettaessa. Myös vokaalisia artikulaatiomalleja saksofonistit käyttävät fraaseissaan tiettyä sointiväriä tavoitellessaan.

3.1.1 *Saksofoniperhe*

Saksofoneja valmistettiin alun perin neljätoista kooltaan ja vireeltään erilaista soitinta. Nykyään käytössä olevat sopraanosaksofoni (Bb-vire), alttosaksofoni (Eb-vire), tenorisaksofoni (Bb-vire) ja baritonisaksofoni (Eb-vire), sekä hieman harvinaisemmat sopraniinosaksofoni (Eb-vire), bassosaksofoni (Bb-vire) ja kontrabassosaksofoni (Eb-vire). Näistä seitsemästä soittimesta tehtiin myös C- ja F-vireiset versiot, mutta enää niitä ei valmisteta. C-vireisiin tenori- ja sopraanosaksofoneihin voi vielä nykyään sattumalta

törmätä. Aluksi tarkoituksena oli, että Bb- ja Eb-vireiset saksofonit tulevat armeijan puhallinorkesterin käyttöön ja C- ja F-vireiset saksofonit klassiseen musiikkiin sinfoniaorkestereille. Suunnitelmat eivät tältä osin toteutuneet, sillä saksofoni ei saanut paljonkaan jalansijaa sinfoniaorkestereissa. Valitettavasti 1800-luvun lopun säveltäjät eivät säveltäneet tarpeeksi teoksia saksofonille, niin että se olisi saanut sijaa sinfoniaorkesterissa. Onneksi nykysäveltäjät ovat huomanneet saksofonin mahdollisuuksien instrumenttina ja säveltäneet moderneja teoksia 1950–1960-luvuilla aina nykypäivään.

Saksalainen soitinrakentaja Benedikt Eppelsheim rakentaa nykyään saksofoneja, joiden nimet ovat soprillo ja tubax. Soprillo on Bb-vireinen piccolosaksofoni. Tubaxista on kaksi versiota, Eb-kontrabassosaksofoni ja Bb-subkontrabassosaksofoni. Perinteisiin saksofoneihin verrattuna soprillossa ja tubaxeissa on kapeampi poraus. Näin ollen soitin on helpommin hallittavissa ja se kuluttaa myös vähemmän ilmaa. Kapeamman porauksen johdosta soittimia soitetaan pienemmällä suukappaleella, Eb-tubaxia soitetaan baritonisaksofonin suukappaleella ja Bb-tubaxia soitetaan joko baritoni- tai bassosaksofonin suukappaleella. Soprillo soi pientä septimiä kirjoitettua korkeammalta ja sen ääniala on pienestä b:stä kolmiviivaiseen es:ään. Eb-tubaxin ääniala on sama kuin kontrabassosaksofonin ja Bb-tubax on oktaavia matalampi soitin kuin bassosaksofoni.

3.1.2 *Transponoivat soittimet*

Transponoivia soittimia ovat esim. klarinetti, saksofoni, trumpetti ja käyrätorvi. Transponoiva soitin ei soi niin kuin nuottiin on kirjoitettu. Jos Bb-vireisellä tenorisaksofonilla soittaa kirjoitetun c2-nuotin, saadaan kuuluviin b-ääni, eli toisin sanoen soitin soi suuren noonin (intervalli) kirjoittua alempana. Vastaavasti soitettaessa Bb-vireisellä sopraanosaksofonilla, joka soi oktaavia korkeammalta tenorisaksofoniin verrattuna, kirjoitettu c2 nuotti soi b1-äänenä.

Orkesteripartituurin soittamisen ja lukemisen hankaluus johtuu suureksi osaksi transponoivista soittimista. Siksi on olemassa partituureja, joissa kaikkien soittimien äänet on kirjoitettu soivalle korkeudelle (In C eli C-vire). Transponoivien soittimien soittajille stemmat on kuitenkin kirjoitettu heidän virityksensä mukaisesti omaan sävellajiin.

1700-luvulla kehitetty läppäkoneisto muutti puhallininstrumentteja niin, että soittimen äänen sävelkorkeutta pystyi helpommin vaihtamaan. 1800-luvun alkupuolella saksalainen Theobald Böhm kehitti läppäkoneistoa entisestään ja otti sen käyttöön poikkihuilussa. Samaa läppäkoneistoa on myös Adolph Sax soveltanut saksofonissa. Muinoin ennen läppäkoneistoa oli turvauduttava luonnonsävelsarjaan eli yhteen ainoaan sävellajiin. Jos jouduttiin vaihtamaan sävellajia, pidennettiin soitinta lisäputkilla tai vaihdettiin toisenvireiseen soittimeen. Jotta nuotinluku pysyi helppona, tuli pääperiaatteeksi, että sävelen soitto-ote säilyi samana viritykseen katsomatta. Muusikolle, jolla on transponoiva soitin, nuottimerkki tarkoittaa siis tiettyä otetta eikä tiettyä sävelkorkeutta. (Nordström 1997, 80)

3.1.3 *Uusia tuulia*

Aulochrome on uusi puhallininstrumentti, jonka keksi belgialainen Francois Louis vuonna 2001. Nimi tulee kreikkalaisesta antiikin aikaisesta soittimesta *aulos* ja kromaattista tarkoittavasta sanasta *chromatic*. Siinä on kaksi sopraanosaksofonia liitettynä yhteen, ja niitä voi soittaa joko yhdessä tai erikseen. Ensimmäinen käyttäjä oli saksofonisti Fabrizio Cassol, ja ensimmäisenä sitä käytti levytyksessä tunnettu muusikko Joe Lovano. Philippe Boesman sävelsi aulochromelle ja orkesterille teoksen *Fanfare III*, joka kantaesitettiin vuonna 2002, solistina Fabrizio Cassol.

Ewi4000S (Electronic Wind Instrument) on uusi Nyla Steinerin keksimä ja Akain valmistama sähköinen puhallinsoitin. Siinä on Boehmin klarinetille kehittämä sormitusjärjestelmä sekä herkällä sensorilla varustettu suukappale, joka kontrolloi ilmanpainetta siihen puhallettaessa. Näin soittajan on helppo säädellä äänen volyyymia ja vibratoa. Ewin tarkka näppäimistö mahdollistaa nopean soittamisen, ja ääniala kattaa 8 oktaavia. Soittimessa on sisäänrakennettuna äänimoduuli, ja langattoman vastaanottimen ansiosta soittaja voi vapaasti liikkua lavalla soittaessaan. Myös sen suunnittelussa on otettu mallia sopraanosaksofonista. Soitinta ovat tehneet tunnetuksi mm. saksofonistit Michael Brecker, Bob Mintzer ja Jay Beckenstein. Stuart Nicholsonin kirjassa *The Modern resurgence*¹ Brecker kuvailee soitinta: ”It gave me the sensation of being in a sax section

¹ Nicholson 1990, 176

in a big band, kind of a big band on Mars.” (Se antoi minulle tunteen kuin olisin big bandin saksofonisektiossa, aivan kuin big band olisi Marssissa). Hän käytti soitinta mm. Steps Ahead yhtyeen *Magnetic* levyllä sekä livekeikoilla.

3.2 Saksofonin kaksi maailmaa

Länsimainen musiikki voidaan jakaa karkeasti kahteen eri leiriin, klassiseen musiikkiin ja rytmimusiikkiin. Näiden musiikkityylien sointi-ihanteet ja soittotavat eroavat toisistaan hieman. Klassisella puolella kiinnitetään paljon huomiota soinnilliseen puhtauteen sekä sävellyksen tekniseen toteutukseen, vastaavasti rytmimusiikissa haetaan persoonallista sointia, eikä nuottikuva varsinaisesti sido esittäjäänsä. Musiikkityylien vastakkainasettelu ja erotteleminen ei sinänsä ole järkevää, mutta soittajan on hyvä olla perillä soittimensa sointi-ihanteesta ja teoksen esitystavasta. Nykyään on varsin tavanomaista niin sanottu crossover eli musiikkityylistä toiseen hyppiminen. Tästä oivana esimerkkinä on Olli-Pekka Tuomisalon Metallifoniassa esittämä musiikki ja hänen työskentelynsä Jean S -yhtyeen puhallinsektiossa. Samoin saksofonisti Jukka Perko on osoittanut soittollaan, että jazzmuusikko voi esittää uskottavasti myös klassista musiikkia. On varsin suotavaa soittaa ohjelmistoa laaja-alaisesti eri musiikkityylit huomioiden. Tämä koskee kaikkia musiikin esittäjiä, ei pelkästään saksofonisteja. Molemmat tyylit, sekä klassinen että rytmimusiikki, täydentävät ja vahvistavat musiikillista näkemystä. Klassisen musiikin etydit parantavat nuotinlukutaitoa ja ilmaisua. Vastaavasti jazzmusiikin puolelta improvisointi ja rytminen fraseeraus voivat avata uusia ovia soittoa opiskelevalle. Oleellista on avartaa näkemystä kuuntelemalla levyjä ja soittamalla monipuolisesti, mutta syventyen läheiseksi kokemaansa musiikkityyliin. Musiikkityylit eivät sulje pois toisiaan, eikä musiikkia pidä liiaksi lokeroida. Kaikki musiikki on hyvää tyylistä riippumatta, eron tekevät vain esittäjät, sävellys ja sovitus sekä levytyksen tuotanto.

Saksofoni on aina jakanut mielipiteitä niin Suomessa kuin ulkomailla. 1920-luvulla jazzmusiikin rantauduttua Suomeen sai saksofonin soittaja kuulla yleisöltä viittauksia neekerimusiikkiin. Sodan aikana tanssimusiikki oli kiellettyä, ja ilmeisesti Saksasta peräisin oleva negatiivinen asennoituminen jazzmusiikkia kohtaan ilmeni pitkään myös

yleisessä asenteessa ja kriitikoiden teksteissä. Negatiivista asennetta ei varmastikaan parantanut saksofonin assosiointi huumeita käyttävään soittajaan (Charlie Parker) ja jazzin kehittyminen ”gangstereiden kapakoissa”.

Sodan jälkeen 1950-luvulla jazzmusiikkiin kohdistuneet asenteet ja arvot muuttuivat hiljalleen Suomessa radiosoiton ja live-musiikin myötä. Myös ulkomaalaisten esiintyjien vierailu ja äänilevyjen helpompi saatavuus paransivat käsitystä vieraasta kulttuurista. Kotimaisten soittajien ammattitaito kehittyi entisestään, ja musiikkikoulutukseen sekä -kasvatukseen panostettiin valtakunnallisen musiikkiopistojärjestelmän myötä. Koulutus ja ammattitaito näkyivät osaltaan myös konserttiarvosteluissa, ja musiikkilehdet (esim. Rytmi) varmasti muuttivat käsityksiä jazzmusiikista. Nykyään saksofoniin ei kohdistu vahvoja ennakkoluuloja, ja kotimaasta löytyy arvostettuja ammattilaisia sekä rytmi- että klassisen musiikin puolelta sukupuoleen katsomatta.

3.2.1 Klassinen saksofonimusiikki maailmalla

”Saksofonia alettiin jo varhain käyttää sotilassoittokunnissa ja jonkin verran myös sinfonia- ja oopperaorkesterissa ennen kaikkea Ranskassa, mutta hiukan myös muualla. Esimerkkeinä mainittakoon Giacomo Puccinin *Turandot* ja Robert Straussin *Sinfonia domestica*” (Brodin 1990, 289). Tunnettuja teoksia, joissa saksofoni esiintyy, ovat Maurice Ravellin *Bolero* ja Modest Musorgskin/Maurice Ravellin *Näyttelykuvia*. ”Sinfoniaorkesterissa saksofonia näkee vielä harvoin. Ongelma on se, että siinä klassisromanttisessa repertuaarissa, mitä orkesterit pääosin soittavat, ei saksofonia tunneta. Tilanne olisi aivan eri, jos saksofoni olisi keksitty 50 vuotta aiemmin, Savijoki sanoo” (Rondo 2009, 28). Sävellysten vähyys on varmasti osaltaan vaikuttanut mielenkiintoon saksofonilla soitettua klassista musiikkia kohtaan, eikä soitin ole saavuttanut siinä samanlaista suosiota kuin kevyen musiikin puolella. Onneksi nykysäveltäjät ovat huomanneet saksofonin mahdollisuudet monipuolisena soittimena ja näin ollen alkaneet luoda saksofoneille modernia musiikkia.

Muita yleisesti tunnettuja orkesteriteoksia ovat mm. Georges Bizetin *L'Arlésienne I & II* sarja ja Sergei Prokofjevin *Romeo ja Julia*, sekä George Gersvinin *Rhapsodi in Blue*. Solistisia teoksia ovat mm. Jacques Ibertain *Concertino Da Camera*; alttosaksofonille ja

11 instrumentille, Aleksander Glazunovin *Alttosaksofonikonsertto*; opus 109. alttosaksofonille ja jousiorkesterille, sekä Lars-Erik Larssonin *Konsertto*; alttosaksofonille ja jousiorkesterille, sekä Claude Debussyn *Rapsodia*.

Sigurd Rascher (1907–2001)

Sigurd Rascher oli saksalainen saksofonisti ja yksi klassisen saksofonin soiton tärkeimmistä hahmoista. Rascher toi saksofonia tunnetuksi konsertoimalla, ja hänen soittamansa korkeat altissimo-äännet laajensivat saksofonin ilmaisullista mahdollisuutta. Hän teki uraa Yhdysvalloissa, jossa soitti mm. New York Philharmonic Orchestra:n solistina. Rascher esiintyi myös kansainvälisesti tunnetun Rascher Saxophone Quartetin kanssa, jossa soitti hänen tyttärensä sekä kaksi hänen oppilastaan. Konsertoimisen ohella Rascher teki merkittävää opetustyötä mm. seuraavissa oppilaitoksissa: Manhattan School of Music, the University of Michigan, the Eastman School sekä Union College, NY. Rascher kirjoitti myös opetusmateriaalia: *Top tones for the Saxophone* sekä *158 Exercises for Saxophone*.

Marcel Mule (1901–2001)

Mule on yksi saksofoninsoiton ranskalaisen koulukunnan perustajajäsenistä. Hän toimi saksofoninsoiton professorina vuosina 1942–1968 Pariisin konservatoriossa. Vuonna 1936 Mule perusti tunnetun Marcel Mullen saksofonikvartetin, jonka ohjelmistoon kuului erittäin paljon elokuvamusiikkia. Sodan jälkeen vuonna 1942 Marcel Mule alkoi johtaa Pariisin konservatorion saksofoninsoiton koulutusohjelmaa, jossa hän opetti monia tulevia huippu saksofonisteja 26 vuoden ajan. Mullen oppilaat mm. Daniel Deffayet ja Eugene Rousseau ovat toimineet opettajina Ranskassa ja konsertoineet aktiivisesti eri maiden huippuorkestereiden solistina. Mule lopetti saksofonin soiton vuonna 1968 ja jäi opettajan työstä eläkkeelle. (Rousseau 1982, 9)

3.2.2 *Klassinen saksofonimusiikki Suomessa*

Josef Kaartinen (1905–1992)

Josef Kaartinen on yksi merkittävimmistä suomalaisista saksofonisteista. Hän syntyi vuonna 1905 Viipurissa. Kaartinen aloitti musiikkiopinnot 13-vuotiaana soittaen klarinettia Karjalan Kaartin soittokunnassa, ja hän valmistui Viipurin musiikkiopistosta vuonna 1925. Vuosina 1925- 1926 Josef Kaartinen opiskeli myös Helsingin konservatoriossa. Kaartinen soitti mm. Palladium-ravintolassa ennen lähtöään kaukomaille. Vuonna 1929 Kaartinen osallistui Sydneyssä Australian radion järjestämään kansainväliseen saksofonisoiton kilpailuun ja voitti. Voiton ansiosta Australian radio tarjosi Kaartisel- le töitä solistin ja kapellimestarin tehtävissä. Talvisodan syttyessä Kaartinen palasi Suomeen. Haavoituttuaan Kannaksen taistelussa vuonna 1941 hän siirtyi Puolustusvoimien viihdytysjoukkoihin. 1940- ja 1950-luvut kuluivat sävellys- ja sovitus töiden mer- keissä. Kaartinen kirjoitti aktiivisesti myös musiikkiarvosteluja ja vieraili silloin tällöin pohjoismaisten radio-orkestereiden, sekä kaupunginorkestereiden solistina. Kaartinen soitti saksofonia ja klarinettia 20-vuoden ajan Kullervo Linnan johtamassa Humppa Veikot -yhtyeessä. Josef Kaartinen kuoli Helsingissä 87-vuotiaana.

Matti Rajula (1905–1944)

Toinen tuon ajan merkittävä suomalainen saksofonisti on Matti Rajula (1905–1944). Hän teki mittavan määrän solistikonsertteja sekä kotimaassa että ulkomailla, ja herättä- en valtavaa ihailua kuulijoissaan. Rajulan soittotekniikka oli vertaansa vailla, ja hänen saksofonin sointinsa miellytti kovasti kriitikoiden korvaa. Hän perehtyi uransa aikana kansainväliseen ohjelmistoon, ja myös kotimaan säveltäjät sävelsivät Rajulalle sakso- foniteoksia. Hän omaksui uusia soittotekniikoita soittoonsa, kuten slap-kielityksen ja altissimo-rekisterin, ja toi ne soitollaan kuultavaksi kotimaassaan. Rajula olisi varmasti menestynyt kansainvälisesti mutta valitettavasti hän päätti päivänsä sodan loppuvaiheis- sa. (Tuomisalo 2004, 1)

Pekka Savijoki (s.1952)

Klassinen saksofoninsoitto hiipui sodan jälkeen usean vuoden ajaksi, mutta piristyi 1970-luvulla. Eero Linnalan oppilas Pekka Savijoki (s.1952) innostui saksofonin soitosta ja suoritti diplomin Sibelius-Akatemiassa 1977. Hän hakeutui Pariisissa Daniel Defayetin oppiin ja toi ranskalaisen koulukunnan ja nykyaikaisen klassisen saksofoninsoiton Suomeen. Savijoki on esiintynyt ympäri maailmaa ja toiminut saksofoninsoiton päätoimisena tuntiopettajana Sibelius-Akatemiassa vuodesta 1982. Hän on levyttänyt Alexander Glazunovin *Saksofoni konserton* ja myös muita saksofonille sävellettyjä klassisen musiikin teoksia. Savijoen tunnetuimpia oppilaita on saksofonisti Olli-Pekka Tuomisalo, joka on perehtynyt suomalaiseen saksofoninsoiton historiaan 15 vuoden ajan ja on myös ensimmäinen saksofoninsoiton tohtori Suomessa. (Tuomisalo 2004, 1)

Muita tämän päivän klassisia saksofonisteja ovat mm. Jussi Kukkonen, Mirja Valve, Hannu Lehtonen, Maaret Nyberg, Saara Koskipää, Timo Rantanen, joista useimmat ovat Pekka Savijoen oppilaita.

3.2.3 *Saksofoni rytmimusiikin kehityksen mukana*

Vuosina 1910–1930 saksofonin käyttö lisääntyi tanssiorkestereissa. Lopulta se koki suosion nousun 1930 ja 1940-luvun swing- ja big band-orkestereissa. Saksofonia on käytetty myös varhaisessa bluesissa ja kirkoissa gospelmusiikissa, ja se on seurannut tiiviisti mukana jazzmusiikin kehityksessä. Yksi merkittävimmistä bebop-musiikin keksijöistä oli saksofonisti Charlie Parker. Cool-jazzille oman leimaa-antavan soinnin antoivat saksofonistit Gerry Mulligan ja Lee Konitz 1940–1950-luvuilla. Myös 1950- ja 1960-lukujen taitteessa syntyneet modaalinen jazz ja free jazz kehittyivät vahvasti saksofonistien myötä. Saksofonisti Ornette Colemanin sanotaankin keksineen free jazzin.

Saksofoni tuli suosituksi 1950-luvulla myös rock&roll-yhtyeissä ja mustien R&B-orkestereiden keskuudessa, joiden muita soittimia olivat mm. sähkökitara, bassokitara, rummut ja piano. Tunnettuja R&B soittajia olivat mm. King Curtis, Junior Walker ja, yllättävää kyllä, nuori John Coltranekin aloitteli uransa kyseisen musiikin parissa. Myös monet tunnetut solistit, esim. Ray Charles ja James Brown, käyttivät tuohon ai-

kaan puhaltajia orkestereissaan. 1960-luvulla tuli tunnetuksi Motown Records-yhtiön tuottama sointi, artisteina mm. Marvin Gaye ja Stevie Wonder. Myös heidän levyillään kuulee saksofonia. 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa tulivat kuvioihin isot rock-yhtyeet, esim. Blood, Sweat and Tears sekä Chicago, jazzvaikuttein ja puhallinsektiolla varustettuna. Popyhtye Beatles käytti niin ikään saksofonia ja trumpettia hyödyksi *Revolver*-levyn (1966) kappaleella *Got to Get You Into My Life*. (Martin&Scott 1983, 182)

Nykyään saksofonia kuulee miltei kaikissa musiikintyyliissä ja se soveltuu niin funk- (Tower of Power), rock- (Bruce Springsteen), pop- (Sade, Sting) kuin heavy rock- (Morphine) rytmeihin.

3.2.4 *Modernin jazzin suuret nimet*

Charlie Parker (1920–1955)

Siinä missä Louis Armstrong vei jazzin kehitystä solistisempaan suuntaan, hioivat Charlie Parker ja Dizzy Gillespie improvisoinnin äärimilleen. Soolojen soitto muuttui radikaalisti. Enää ei riittänyt melodian varioiminen ja koristelu, vaan täytyi tietää kappaleen sointurakenne ja soittaa rytmisesti aksentteja käyttäen. Parker oivalsi, että uudenlaisia melodialinjoja pystyi kehittämään välttämällä soinnun perusääniä ja soittamalla soinnun ylärakenteita. Kappaleiden uudelleen soinnuttaminen ja sointujen väritys toivat soittajille uusia haasteita. Myös kappaleiden teemat muuttuivat vaikeammiksi ja tempot hurjemmiksi. Uutta musiikinsuuntausta alettiin kutsua bebopiksi. Parker vaikutti soitollaan suuresti myös muihinkin soittajiin kuin saksofonisteihin. Parker oli suurimmaksi osaksi itse oppinut, hän oli aikansa luovimpia ja taitavimpia saksofonisteja, vaikka ei elämänsä aikana nauttinut suurta suosiota ja menestystä. Hän kuoli 35-vuoden ikäisenä alkoholin ja huumeiden käytön seurauksena. Jazzmusiikin opiskelijat ympäri maailmaa opiskelevat yhä Parkerin sooloja, teemoja ja fraseerausta. (Watts 2007, 162–165)

John Coltrane (1926–1967)

Coltrane on Charlie Parkerin ohella innovatiivisimpia ja imitoiduimpia jazzsaksofonisteja. Coltrane ihaili suuresti Parkeria ja soitti nuorena Charlien ystävän Dizzy Gillespien orkesterissa. Hän nousi kuuluisuuteen Miles Davisin ensimmäisessä kvintetissä saavuttaen taloudellista hyötyä sekä yleisönsuosiota. Voidaan sanoa, että he olivat toistensa vastakohtia: Davis soitti keskirekisterissä käyttäen paljon taukoja, vastaavasti Coltrane soitti tiheästi käyttäen paljon ylärekisteriä. 1957 Coltrane työskenteli Thelenius Monkin kanssa saaden siten uusia vaikutteita musiikkiinsa. Modaalisen jazzin ensiaskeleita kuullaan Miles Davisin levyillä *Milestones* 1957 ja *Kind of Blue* 1959, joilla Coltrane soittaa linjakkaita sooloja. Coltrane 1960-luvun tuotantoa siivitti vahvasti modaalinen lähestymistapa lukuun ottamatta loppuajan free jazz kokeiluja. Modaalisessa jazzissa tuli sointupohjaisen lähestymistavan rinnalle asteikkopohjainen improvisointi.

Coltrane levytti aktiiviuransa aikana monien huippumuusikoiden kanssa vuosina 1955–1967. Hänen soitto ja levytykset vaikuttivat suuresti modernin jazzin kehitykseen. Hän laajensi saksofonin ilmaisua sekä soundillisesti että harmonisesti. *Sheets of sound* -idean (sointipinnat) Coltrane keksi tutkiessaan harpistien nuottivihkoja ja opettelemalla soittamaan samanlaisia sävelryöppyjä omalla soittimellaan. Coltrane oli monien tuon ajan soittajien tapaan huumeekoukussa, mutta hän pääsi onneksi huumeista irti ja tuli uskoon. Kiitollisena ja huumeekoukusta selviytyneenä Coltrane teki vuonna 1964 levyn *Love Supreme* kunnioituksena Jumalaa kohtaan. Levyä pidetään yhä yhtenä jazzmusiikin merkkiteoksena. Vuonna 1992 John Coltranelle myönnettiin Grammy-palkinto tunnustuksena elämäntyöstään musiikin hyväksi. (McRae 1990, 190–192)

Michael Brecker (1949–2007)

Saksofonisti Brecker on kiistatta yksi maailman tunnetuimpia ja monipuolisimpia moderneja muusikoita. Hän laajensi saksofonin ilmaisua persoonallisella soundillaan, loistavalla tekniikalla, energialla ja harmoniakäsityksellään. Myös saksofonissa käytetyt vaihtoehtoiset sormitukset, joilla aikaansaadaan sointisävyjä, tulivat hänen soittonsa myötä levytyksissä tunnetuiksi. Hän pystyi soittamaan uskottavasti rockia, funkia, jazzia, klassista ja bluesia musiikkityylin rajoitteista huolimatta tuoden musiikkiin oman persoonallisen ilmeensä.

Brecker aloitti uransa soittamalla mainoksissa ja freelance-muusikkona. Hän on aikansa levyttäneimpiä saksofonisteja esiintyen mm. James Brownin, Dire Straitsin, Frank Zappan ja Pat Methenyn levyillä. Brecker konsertoi myös vierailevana solistina lukemattomien artistien riveissä. Veljekset Michael ja Randy Brecker perustivat tunnetun The Brecker Bros yhtyeen, jonka samanniminen ensilevy ilmestyi vuonna 1975. Michael levytti oman soololevynsä vuonna 1987. Samana vuonna hän esiintyi ja levytti kitaristi John Abercombien yhtyeen kanssa. Viimeinen levy *Pilgrimage* ilmestyi vuonna 2007. (Nicholson 1990, 174–176)

3.2.5 Rytmimusiikin vaihteita Suomessa

Suomalaisen jazzin kannalta tärkeä vuosi oli 1926, jolloin Helsinkiin saapui Andania-laiva. Laivan mukana Suomeen saapui myös Andania Yankees – orkesteri, jossa soittivat amerikansuomalaiset muusikot. He hallitsivat uuden musiikin, jazzin, rytminkäsittelyn ja improvisoinnin taitavasti. Orkesterissa soitti mm. saksofonisti Tommy Tuomikoski, jonka merkitys suomalaisen jazzmusiikin kehitykselle oli suuri. Hän jäi Suomeen useaksi vuodeksi Andania-laivan lähdettyä, ja opetti suomalaisille muusikoille jazzin improvisointi taitoa.²

Andania-laivan saapumisen aikoihin syntyi myös suomalainen haitarijazzi, jonka kehittäjänä toimi Dallapé-yhtye. Orkesterin kokoonpanoon kuului haitari, banjo, viulu, sekä rummut ja se soitti pääasiassa fokseja. Myöhemmin orkesterin kokoonpano kasvoi saksofonilla sekä marimballa. Dallapén orkesterin johtajana toimi saksofonisti Bruno Laakko 1930-luvun lopulla, tuolloin orkesterin tyyli muuttui hieman svengaavampaan suuntaan. Sovitusten ja tyylin muuttuessa haitari jäi kokonaan orkesterin kokoonpanosta pois.³

Tanssiminen oli kiellettyä sodan aikana yleisen tanssikiellon vuoksi, kuitenkin tanssikouluissa oli luvallista tanssia. Tanssikouluissa käytettiin elävää musiikkia äänilevyjen ohella. Muusikot olivat tutustuneet jazzmusiikin saloihin kuuntelemalla radiosta amerikkalaista swingmusiikkia.

² Haavisto 1981, 24

³ Jalkanen 1996, 215

Sodan jälkeen tanssikielto loppui ja jazzyhtyeet saivat tilaisuuden päästä esiintymään. Pienempien kokoonpanojen ohella myös suuremmat orkesterit tulivat tunnetuksi. Yksi tunnetuimmista orkestereista oli Ossi Aallon big band. Yhtyeen esikuvina toimivat mm. Goodmanin, Basien ja Ellingtonin musiikki, sekä nykyaikaisemmat orkesterit kuten Woody Herman ja Stan Kenton.

1900-luvun puolivälissä alkoivat pienemmät orkesterit nousta suosioon, ja suuremmat orkesterit tippuivat kokonaan taloudellisista syistä. Useimmat muusikot kävivät soittamisen ohella päivisin töissä ja soittaminen oli enemmänkin harrastus. Jazzorkesterit soittivat tanssikeikoilla myös rentoa cool jazzia, mutta bebop-musiikki oli vähemmän suosittua. Vibrafoni oli yleinen soitin koska se sopi äänen väriltään cool jazziin, se oli myös hyvin käytännöllinen instrumentti, sillä useimmilta esiintymispaikoilta puuttui kunnollinen piano. Jazzmusiikkia soitettiin pääsääntöisesti Helsingissä, mutta myös muualla kuten Kotkassa, Tampereella ja Porissa musisoitiin jazzin tahtiin.⁴

1960-luvulla nuoret muusikot, kuten saksofonistit Esa Pethman ja Eero Koivistoinen, alkoivat yhdistellä uudella tavalla suomalaista kansanmusiikkia jazzmusiikkiin. He olivat saaneet opetusta Sibelius-Akatemiassa, eikä heidän tarvinnut soittaa tanssimusiikkia aikaisempien muusikkopolvien tapaan. Popin ja rockin suosion kasvun myötä jazzin merkitys nuorisomusiikkina kuitenkin väheni. Samaan aikaan suomalaiset jazzmuusikot saivat mainetta ulkomailla, mm. Esa Pethmanin ja Pekka Pöyryn kokoonpanot pärjäsivät erinomaisesti kansainvälisissä kilpailuissa ja festivaaleilla.

1970-luvulla suomalaiset yhtyeet, kuten Tasavallan Presidentti ja Wigwam, alkoivat yhdistellä jazzia, rockia ja funkia fuusiojazzin tapaan, ja kappeleissa monesti soitettiin musiikkityylin mukaisesti pitkiä sooloja improvisoiden. Myös Eero Koivistoinen ja Olli Ahvenlahti levyttivät kokoonpanoineen fuusiojazzia. Nykyään saksofonia voi kuulla myös virsien soitossa mm. Jukka Perkon ja Sakari Kukon levyiltä. (Haavisto 1981, 16-18)

Mainitsemisen arvoisia saksofonisteja suomalaisen jazzin historiassa ovat muiden muassa: Gusse Rösssi, Esa Pethman, Juhani Aaltonen, Eero Koivistoinen, Pekka Toivanen,

⁴ Haavisto 1981, 28-31

Pekka Pöyry, Pentti Lahti, Seppo Paakkunainen, Antti Sarpila, Jukka Perko, Kari Heini-
lä, Pepa Päivinen, Esa Pietilä, Jorma Tapio, Jari Perkiömäki, Tapani Rinne sekä nuor-
emmat: Olli Ojajärvi, Manuel Dunkel, Mikko Innanen, Jouni Järvelä, Timo Lassy,
Joonatan Rautio, Jussi Kannaste ja Rasmus Korsström. Edellä mainituista kerron vain
Juhani Aaltosesta ja Jukka Perkosta tarkemmin.

Juhani Aaltonen (s.1935)

Juhani Aaltonen on tunnetuimpia saksofonisteja Suomessa. Hän on esikuvani, jonka
soitosta huokuu voimakas, puhutteleva sekä tunnistettava soundi. Saksofoninsoiton
opiskelun Aaltonen aloitti 18-vuotiaana. Tärkeimmäksi esikuvakseen hän mainitsee
John Coltranen, jonka soittotyylillä ja musiikilla vaikuttivat pysyvästi ensi kuulemalta. 23-
vuotiaana Aaltonen ryhtyi ammattimuusikoksi Heikki Rosendahlin sekstetissä. Vuonna
1961 hän muutti Helsinkiin ja aloitti huilunsoiton opinnot Sibelius-Akatemiassa. Opin-
tojen ohella Aaltonen teki tanssimusiikkikeikkoja sekä soitti jazzia Otto Donnerin ja
Heikki Sarmannon yhtyeissä. Suomen jazzelämässä 1960-luvun puolivälissä Aaltonen
opittiin tuntemaan solistina, jonka sooloissa oli kuultavissa tunneilmaisun voima ja va-
paus sekä tenorisaksofonin karhea elämäntäyteläinen sointi.

Opinnot jatkuivat, samoin keikkailu ja levytykset Soulset- ja Tasavallan Presidentti-
yhtyeissä. Vuonna 1974 ilmestyi Aaltosen *Etiquette*-levy. Hän on soittanut myös mm.
Arild Andersenin ja Edward Vesalan kokoonpanoissa. 1990-luku oli Aaltosen uran kan-
nalta hiljaista aikaa, mutta 2000-luvun alussa hänen soittonsa lähti uuteen nousuun Suh-
kan Uhka-yhtyeessä sekä oman trion voimin. Trio levytti vuonna 2003 *Mother Tongue* -
levyn ja vuonna 2006 *Illusion of a Ballad*-levyn. Aaltosen soitto on edelleen väkevää ja
puhuttelee kaiken ikäistä jazzkansaa.^{5 6}

⁵ Laine 1979, 4,5

⁶ Partanen 2007, 87,88

Jukka Perko (s.1968)

Jukka Perko on yksi ansioituneimmista suomalaisista jazzsaksofonisteista. Vuosien varrella kertyneitä tunnustuksia ovat muun muassa Pekka Pöyry-palkinto (1987), Jazzliiton Yrjö-palkinto (1989), Jazz-Emma ja Vuoden Nuori Taitelija -tunnustus (1993), sekä Pori Jazzin Vuoden Taiteilija -nimitys (1994). Palkintojen ja tunnustusten takana on Perkon vankka ammattitaito ja vuosien ajan tehdyt lukemattomat konsertit sekä levytykset. Hän on myös pitkään toiminut soitonopettajana kouluttaen nuorempia muusikoita. Vuonna 2000 Perko levytti Hurmio-orkesterinsa kanssa Olavi Virran tangoklassikoita jazzsovituksin Blue Note -levymerkille. Pari vuotta myöhemmin ilmestyi suomalaisia virsiä sisältävä levy *Kaanaanmaa*, jolla Perko soittaa yhdessä Virtuosi di Kuhmo jousiorkesterin kanssa, kapellimestarina John Storgårds. Perkon persoonallinen ja moderni soundi on tullut monelle tutuksi, ja hän on erittäin uusiutumiskykyinen etsien yhä uudemmaa esitettävää musiikkia.

4 ESITETYT TEOKSET JA NIIDEN HARJOITTAMINEN

4.1 Esitetyt teokset

4.1.1 *Hattie Wall*

Hattie Wall on World Saxophone Quartetin kappale jonka on säveltänyt Hamiet Bluiett. Kokoonpano soittaa avantgardejazzia, mutta se on ottanut vaikutteita myös freejazzista, funkista ja africanjazzista. Yhtye perustettiin vuonna 1977, ja siinä soittivat Julius Hemphill (altto- ja sopranosaksofoni, huilu), Oliver Lake (altto- ja sopranosaksofoni), Hamiet Bluiett (baritonisaksofoni ja klarinetti), sekä David Murray (tenorisaksofoni ja bassoklarinetti). Vuonna 1989 Hemphill lähti kokoonpanosta sairautensa vuoksi. Hänet on korvannut vuosien saatossa useampi saksofonisti, mm. Arthur Blythe. Useimmiten kvartetti muodostuu kahdesta alttosaksofonista sekä tenori- ja baritonisaksofonista. Kvartettia on toisinaan säestänyt rumpali, basisti ja muita soittajia. World Saxophone Quartet soittaa enimmäkseen omia kappaleita. Kappaleiden teemat ovat suhteellisen yksinkertaisia. Niiden yleisilme on menevän riehakas ja hiukan leikinomainen. (McRae 1990, 310)

Hattie Wall lähtee räväkästi liikkeelle baritonisaksofonin ja tenorisaksofonin rytmisellä poljennolla, johon alttosaksofonit liittyvät. Kaikki saksofonit soittavat saman rytmisen kuvion, jonka jälkeen alttosaksofonit hieman alustavasti sooloilevat palaten kuitenkin takaisin teemaan. Kun sama rytmisen kuvio on toistettu, aloittavat muut saksofonit kollektiivisen sooloilun baritonisaksofonin pitäessä rytmistä, säestävää poljentoa yllä. Lyhyen sooloilun jälkeen saksofonit soittavat teeman ja lopettavat kappaleen soittamalla vielä kertaalleen saman rytmisen kuvion. Aloitin kappaleen nuotintamisen kuuntelemalla sen ensin muutaman kerran huolella alusta loppuun. Selvitin itselleni sävellajin sekä jokaisen saksofonin aloitusäänet. Lähdin nuotintamaan aluksi baritonisaksofonin stemmaa, koska se pysyi läpi kappaleen samankaltaisena. Tämän jälkeen hidastin toiston nopeuden puoleen ja nuotinsin tenorisaksofonin osuuden sekä lopuksi altto- ja sopraanosaksofonien stemmat.

4.1.2 *Manteca*

Dizzy Gillespie (1917–1993) oli Charlie Parkerin ohella yksi merkittävimmistä bebop-musiikin keksijöistä 1940-luvulla. He innoittivat ja ruokkivat toisiaan uusilla tavoilla soittaa ja fraseerata improvisoituja sooloja. Dizzy Gillespien musiikinteorian tuntemus ja sosiaalinen avoimuus selvensi ja tutustutti myös muita soittajia bebopin syövereihin. Voidaan sanoa, että Dizzy Gillespie oli osaltaan vaikuttamassa myös afro-kuubalaisen jazzin syntyyn. Se oli musiikkia, jossa bebop ja latinorytmit yhdistyivät. Gillespie tutustui vuonna 1947 Chano Pozoon, joka liittyi myöhemmin Gillespien orkesteriin soittamaan congoja. Gillespien tunnetuimpia afro-kuubalaisia kappaleita on *Manteca*, jonka säveltämiseen Chano Pozo myös osallistui. Vuosi nauhoitusten jälkeen Pozo ammuttiin baarissa väärin ymmärryksen seurauksena. (Watts 2007, 158)

Valitsin *Mantecan* saksofonikvartetille sen iloisen rytmin vuoksi. Sovitin sävellyksen sekä tein nuotit kokoonpanolle Sibelius-ohjelmalla. Myös tämä kappale lähtee liikkeelle rytmisellä poljennolla, tällä kertaa baritonisaksofonin kanssa aloittaa alttosaksofoni, jonka jälkeen toinen alto- ja tenorisaksofoni liittyvät mukaan. Teemassa on hyödynnetty jazzissa yleistä kysymys/vastaus-asettelua, jossa yksi soittaja esittää parin tahdin fraasin ja johon muut soittajat vastaavat samanmittaisella eri fraasilla. Sama kuvio toistuu, jonka jälkeen kaikki toistavat jälkimmäisen fraasin. B-osassa ykkös alttosaksofoni soittaa melodian jota muut säestävät. B-osa on seesteisempi ja vastakohta rytmiselle A-osalle. Sovituksessa ajatuksena on ollut siirtää big bandin fraasillista ilmettä saksofonikvartetille.

4.1.3 *Preludi & Fuuga g-molli*

Johann Sebastian Bach (1685–1750) on yksi tunnetuimmista ja merkittävimmistä klassisen musiikin säveltäjistä. Hän oli aikansa suuri urkutaituri ja tunnollinen säveltäjä, joka sävelsi kulloisestakin toimeksiannosta ja työympäristöstä riippuen. Vasta 1800-luvun alussa Bach sai asemansa säveltäjänä, jonka teoksiin koko barokin aikakausi huipentui. Hänen teoksensa ovat ainutlaatuinen yhteenvedo kaikesta siitä, mitä musiikinhistoriassa oli tapahtunut edellisten viidenkymmenen vuoden kuluessa.

Bach kehitti mestarillisesti täyteen huippuunsa polyfonian, konserttiaarian, motetin, konsertot, urkumusiikin, klaveerimusiikin ja koraalin.(Nordström 1997, 126) Halusin ottaa teoksen ohjelmistoon esimerkkinä saksofonille soveltuvasta klassisesta musiikista. Soitimme teoksen *Fuuga*-osan ja jätimme alusta *Preludi*-osan soittamatta ajan säästämissen vuoksi. Bach:n harmoniat olivat paikoitellen haastavia mutta soinnillisesti ja soittanollisesti erittäin miellyttävä kokemus. Jälkeenpäin olinkin tyytyväinen valittuani kyseisen teoksen ohjelmistooni.

4.1.4 *Kun syksy saapuu Helsinkiin*

Suomalainen Valto Laitinen (1926–2004) tuli tunnetuksi Pariisissa jazzpianistina ja säveltäjänä. Hän työskenteli pitkään mm. maailmankuulun Ritz-hotellin pianistina. Valto Laitisen säveltämän ja Ulla Sandin sanoittaman kappaleen *Kun syksy saapuu Helsinkiin*, levytti alun perin Maynie Siren vuonna 1950. (Rytsä, Yle 2008) Otin kvartetin ohjelmistoon tarkoituksella myös suomalaista musiikkia. Laitisen tunnelmallisen sävellyksen on saksofonikvartetille sovittanut Mikko Toivanen. Tämä jazzahtava sävellys oli aikaisemminkin kouluni saksofonikvartetin ohjelmistossa, jota silloin veti Toivanen, ja jäi sieltä elävästi mieleeni. Tosin kvartetissa oli silloin eri soittajat kuin saksofoniesittelyä varten kootussa kokoonpanossa.

4.1.5 *Satin Doll*

Erittäin tunnettu Duke Ellingtonin ja Billy Strayhornin instrumentaalikappale *Satin Doll* on sävelletty vuonna 1953. Sen sanoitti myöhemmin Johnny Mercer. Tätä jazzstandardia ovat esittäneet mm. Ella Fitzgerald ja Frank Sinatra. On hieman epäselvää, kuinka paljon Strayhorn vaikutti sävellyksen syntyyn. Ellington ja Strayhorn työskentelivät tiiviisti yhdessä ruokkien toisiaan uusilla ideoilla ja teemoilla. He käyttivät kappaletta *Satin Doll* usein konsertin viimeisenä ohjelmanumerona, ja niin minäkin päätin lopettaa saksofonikvartetin esityksen tähän kappaleeseen.

4.2 Teosten harjoittaminen

Ensimmäisenä harjoituspäivänä kokoonnuimme koululle Musiikkikeskukselle. Valmistelin harjoitustilan asettamalla tuolit ja telineet paikoilleen ennen muiden tuloa. Kun soittajat saapuivat paikalle, aloitin harjoitukset kertomalla opinnäytetyöstäni ja siihen sisältyvästä saksofoniesitelmästä. Esittelin soitettavat teokset lyhyesti niitä kuvaillen, jolloin kaikille hahmottui jonkinlainen kuva kokonaisuudesta. Mietin mielessäni teokselle sopivan esitystempon, jonka jälkeen annoin aloitusmerkin. Soiton tauottua analysoimme soittoa ja mietimme parannusehdotuksia, jonka jälkeen soitimme teoksen uudestaan. Samoin etenimme seuraavan teoksen harjoittelussa. Ensimmäisissä harjoituksissa soitimme teokset *Satin Doll*, *Preludi & Fuuga* ja *Kun syksy saapuu Helsinkiin*.

Toisella harjoituskerralla soitimme edelliskerran teokset uudestaan, jonka jälkeen harjoittelimme nuotintamaani *Hattie Wall*-kappaletta sekä sovittamaani teosta *Manteca*, johon tein muutaman parannuksen harjoitusten jälkeen.

Ennen esitystä pidimme vielä yhden 1½ tunnin harjoitukset. Tällä kerralla kokoonpano oli kokenut muutoksen soittajavaihdoksen myötä. Kenraaliharjoitukset onnistuivat silti hyvin ja lähdin luottavaisin mielin pitämään saksofoniesitelmää.

5 ESITTELYN LOPPURAPORTTI

Sisällytin opinnäytetyöhöni kouluesitelmän, jossa esittelin saksofonin peruskoululaisten musiikkitunnilla. Ajatuksena oli tuoda soitinta tutuksi ja osoittaa, kuinka monipuolinen soitin saksofoni on. Annoin ääninäytteitä eri musiikkityyleistä YouTubella. Tosin myöhemmin kuulin, että sen käyttö ei ole suotavaa opetustilanteessa. Esitelmään sisältyi myös lyhyt saksofonikvartetin koulukonsertti. Esitys kesti konserttiosuuksineen 75 minuuttia. Aluksi saksofonikvartetti esitti viisi sävellystä: *Hattie Wall*, *Manteca*, *Preludi & Fuuga g-molli*, *Kun syksy saapuu Helsinkiin* ja *Satien Doll*. Soiton jälkeen kerroin lyhyesti saksofonin keksijästä Adolph Saxista. Näytin saksofonin osat ja puhuin hieman saksofoniperheestä. Tämän jälkeen esittelin oppilaille merkittäviä saksofonille sävellettyjä teoksia. Tutustutin kuulijat tunnetuimpiin saksofonisteihin kuten Charlie Parker, John Coltrane, Sigurd Raschel ja Michael Brecker. Musiikkinäytteet ja kvartettiesitys toivat sopivaa vaihtelua ja elävöittivät esitystä. Tukena ja havainnointivälineenä oli Power Point -ohjelmalla tekemäni kooste, johon olin laittanut aiheiden ydinkohdat ranskalaisin viivoin sekä kuvin. Diaesitys oli mielestäni suhteellisen onnistunut ja kaikenkattava. Jälkeenpäin ajatellen olisin lisännyt välilehden, jossa havainnoidaan saksofonille kirjoitetun ja soivan äänen eroa. Puhe transponoivasta instrumentista taisi jäädä tiedollisesti hieman pintapuoleiseksi.

Klassisen musiikin ääninäytteitä olisi voinut lisätä, samoin myös sen musiikkityylin esittäjistä olisi voinut puhua hieman enemmän. Toisaalta jazzin ystävänä toin tietoisesti esille jazzmusiikkia; mielletäänhän saksofoni luontaisestikin instrumenttina enemmän savuiseksi jazzsoittimeksi. Ajatuksena oli muutenkin korostaa rytmimusiikin moni-ilmeisyyttä ja näyttää oppilaille, mitenkä moneen musiikkityyliin saksofoni instrumenttina taipuu.

Kvartetin esittämiä kappaleita olisi voinut olla enemmän ja musiikkia olisi voinut ripotella puheosuuksien väliin eikä soittaa kaikkia kappaleita yhteen putkeen heti aluksi. Se olisi jaksottanut puhetta ja lisännyt kuulijan mielenkiintoa aihetta kohtaan. Naissaksofonisteja en huomannut tuoda esille. Videonäytteellä olisin voinut osoittaa, että instru-

mentti ei ole niin miehinen ja että on myös hyviä naissaksofonisteja, esimerkiksi Candy Dulfer.

Kommenttini vanhojen saksofonien paremmuudesta ja metallin ”aukenemisesta” oli enemmänkin mielipiteeseen perustuvaa kuin faktista tietoa. John Coltranen kappaleen *Giant Steps* yhteydessä olisin voinut enemmän painottaa soolon improvisointia. Kappaleen yhteydessä kankaalle heijastuva nuottikuva saattoi antaa kuvan valmiiksi kirjoitettusta soolosta, vaikka näin ei suinkaan ole. Soolo on nuotinnettu jälkeinpäin.

Esitys ei mennyt kokonaisuudessaan talteen videolle (Liite 4). Soitonäytteistä jäi pois Stingin *Englishman in New York*, beatboxaaja Mr Woodnoten esitys sekä kvartetin jo kertaalleen soitetusta kappaleesta *Hattie Wall*. Videolta jäi myös pois uuden soittimen aulochromen esittely sekä kiitospuhe. Loppuun oli tarkoitus jättää mahdollisuus kokeilla saksofonia, mutta päätin jättää sen pois, ettei esitys paisunut turhaan enempää. Jätin pois myös videoesityksistä Maceo Parkerin (funk), Saden (pop), Clarence Clemmonsin (rock) ja Morphinen (heavyrock orkesteri) näytteet. Kokonaisuudessaan olen ihan tyytyväinen esitykseni sisältöön ja ulosantiin. Aina on toki parantamisen varaa, mutta siihen nähden, että ryhmäopetustilanteita on ollut vain kolme, meni esitelmä varsin hyvin. Uskon, että oppilaille jäi positiivinen kuva saksofonista soittimena. Esitys toi varmasti vaihtelua normaalin musiikkitunnin sijaan.

6 PÄÄTÄNTÄ

Kun lopulta päätin lopputyöni aiheen, alkoi se pääosin hahmottua mielessäni. Aluksi tuntui vaikealta rajata aihekokonaisuus niin, että mitään olennaista ei jäisi pois. Projektin suunnittelu oli antoisa sekä välillä myös haastava kokemus. Onneksi matkalle osuneet vaikeudet ja esteet eivät lopulta osoittautuneetkaan ylitsepääsemättömiksi. Kirjoitusprosessi kehitti tekstinkäsittelytaitojani, ja tietoni saksofonimusiikin osalta syventyivät entisestään. Opinnäytetyön alussa asetetut tavoitteet, sekä taiteelliset että pedagogiset, toteutuivat työssäni mielestäni hyvin. Saksofoniesittelyn tarkoituksena oli sivistää ja tuoda instrumenttia tutuksi koululaisille, uskon että tämä tavoite toteutui. Myös taiteellinen tavoite onnistui varsin hyvin saadun palautteen ja soivan tallenteen perusteella. Saksofoniesittely onnistui kaikin puolin mukavasti ja oli antoisa kokemus. Se valoi uutta pohjaa ja vahvisti käsityksiä itsestäni opettajana heikkouksineni ja vahvuuksineni. Opettajana olen vasta alkutaipaleella. Haastavassa opetustyössä opettaja kohtaa päivittäin tilanteita, joissa eivät aina tieto ja vankka ammattitaitokaan takaa onnistumista. Toivottavasti kokemus ja ikä aikanaan auttavat.

Lopuksi palaan johdannossa esittämiini kysymyksiin, joita jo hieman käsittelin *Saksofonin kaksi maailmaa* -otsikon alla. Onko merkitystä sillä, soittaako saksofonilla klassista musiikkia vai jazzia? Miksi jazzmusiikki vei minut mukanaan? Opinnäytetyöni pääajatuksena oli esitellä koululaisille saksofonia ja kaikkea sillä soitettavaa musiikkia. Niin kuin esittelyssä sanoin, saksofoninsoittajat usein profiloituvat ja keskittyvät tiettyyn musiikkityyliin, mutta eivät silti välttä muita musiikkityylejä. Oma näkemystä kannattaa avartaa kuuntelemalla levyjä ja soittamalla monipuolisesti. Kaikki musiikki ansaitsee tulla kuultavaksi. Minulla se sattui olemaan jazzmusiikki, joka herätti ja innosti yhä enemmän ja enemmän aiheeseen tutustumisen myötä.

LÄHTEET

Painetut lähteet

- Tiitinen, Anna 2009. *Saksofonin kaksi maailmaa*, Rondo 10/2009, Puna Musta, Joensuu.
- Watts, Jeff 2007. *The Definitive illustrated encyclopedia Jazz & Blues*, Flame Tree Publishing, London.
- Broms, Henri 2007. *Jazzin semiotikka*, Suomen semiotiikan seura, Helsinki.
- Partanen, Markus 2007. *RYTMIHÄIRIÖITÄ*, Otava, Keuruu.
- Nordström, Sixten 1997. *Kaikki Musiikista*, WSOY, Porvoo.
- Jalkanen, Pekka 1996. *Suomen musiikki*, Otava, Keuruu.
- Haavisto, Jukka 1991. *Puuvillapelloilta kaskimaille. Jatsin ja jazzin vaiheita Suomessa*. Otava, Helsinki.
- Nicholson, Stuart 1990. *JAZZ The Modern resurgence*, Simon & Schuster Ltd, London.
- McRae, Barry 1990. *Jazzin käsikirja*, Otava, Keuruu.
- Brodin, Gereon 1990. *Musiikkisanakirja*, Otava, Keuruu.
- Martin, George/ Scott, Tom 1983. *Making Music*, Pan Books Ltd, London.
- Rousseau, Eugène 1982. *Marcel Mule: his life and the saxophone*, Etoile Music, Shell Lake.
- Haavisto, Jukka 1981. a. *Suomalaisen jazzin 1930-luku*, Rytmi 1/81, Painoratas Oy, Helsinki.
- Haavisto, Jukka 1981. b. *Suomalaisen jazzin 1940-luku*, Rytmi 2/81, Painoratas Oy, Helsinki.
- Haavisto, Jukka 1981. c. *Suomalaisen jazzin 1960-luku*, Rytmi 3/81, Painoratas Oy, Helsinki.
- Laine, Ilkka 1979. *Junnu Aaltonen*, Rytmi 1/1979, Painoratas Oy, Helsinki.
- Teal, Larry 1963. *The Art of Saxophone playing*, Summy-birchard co, Illinios.

Internet

Rytsä, Paavo 2008. *Irina Milan: Kun syksy saapuu Helsinkiin*,
www-sivu: <http://yle.fi/elavaarkisto/> YLE Elävä arkisto.

Cd-Levyt

Tuomisalo, Olli-Pekka 2004. *Historical recordings*, Suomen Saksofoniseura.

Tuomisalo, Olli-Pekka 2001. Suomen Saksofoniseura.

LIITTEET

- Liite 1: Nuotti W.S.Q.:n kappaleesta Hattie Wall
- Liite 2: Nuotti Dizzy Gillespien kappaleesta Manteca
- Liite 3: Saksofoniperhe
- Liite 4: Adolph Sax
- Liite 5: Esittely-dvd 12.4.2010

HATTIE WALL

HAMIET BLUITT/TRANS. PETERSON

SOPRANO SAXOPHONE

ALTO SAXOPHONE

TENOR SAXOPHONE

BARITONE SAXOPHONE

Measures 1-5 of the saxophone score. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/2. The Soprano and Alto saxophones are silent. The Tenor saxophone plays a rhythmic pattern of quarter notes and eighth notes. The Baritone saxophone plays a similar pattern with a different melodic line.

6

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BARI. SAX.

Measures 6-10. A double bar line with repeat dots appears at the end of measure 5. In measure 6, the Soprano and Alto saxophones enter with a melodic line. The Tenor and Baritone saxophones continue their previous patterns.

11

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BARI. SAX.

Measures 11-15. The Soprano saxophone has a melodic line with some grace notes. The Alto saxophone plays a similar line. The Tenor and Baritone saxophones continue their rhythmic accompaniment.

16

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BARI. SAX.

Measures 16-20. The Soprano saxophone has a melodic line. The Alto saxophone plays a similar line. The Tenor and Baritone saxophones continue their rhythmic accompaniment.

21

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BAR. SAX.

26

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BAR. SAX.

32

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BAR. SAX.

38

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BAR. SAX.

43

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BARI. SAX.

This system of music covers measures 43 through 47. It features four staves for saxophones: Soprano (SOP. SAX.), Alto (ALTO SAX.), Tenor (TEN. SAX.), and Baritone (BARI. SAX.). The key signature is one sharp (F#). The Soprano, Alto, and Tenor parts play a melodic line with eighth-note patterns and slurs. The Baritone part provides a harmonic accompaniment with a similar rhythmic pattern. The system concludes with a double bar line and repeat dots.

48

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BARI. SAX.

This system of music covers measures 48 through 52. It features four staves for saxophones: Soprano (SOP. SAX.), Alto (ALTO SAX.), Tenor (TEN. SAX.), and Baritone (BARI. SAX.). The key signature is one sharp (F#). The Soprano, Alto, and Tenor parts continue their melodic lines with eighth-note patterns and slurs. The Baritone part continues its accompaniment. The system concludes with a double bar line and repeat dots.

53

SOP. SAX.

ALTO SAX.

TEN. SAX.

BARI. SAX.

This system of music covers measures 53 through 57. It features four staves for saxophones: Soprano (SOP. SAX.), Alto (ALTO SAX.), Tenor (TEN. SAX.), and Baritone (BARI. SAX.). The key signature is one sharp (F#). The Soprano, Alto, and Tenor parts continue their melodic lines with eighth-note patterns and slurs. The Baritone part continues its accompaniment. The system concludes with a double bar line and repeat dots.

MANTECA

ALTO SAXOPHONE

ALTO SAXOPHONE

TENOR SAXOPHONE

BARITONE SAXOPHONE

5

ALTO SAX.

9

ALTO SAX.

13

ALTO SAX.

ALTO SAX. 17

Musical score for Alto Saxophone, measures 17-20. The score consists of four staves. The top staff is the melody, and the bottom three are accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The music features eighth and quarter notes with various accidentals.

ALTO SAX. 21

Musical score for Alto Saxophone, measures 21-24. The score consists of four staves. The top staff is the melody, and the bottom three are accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The music features eighth and quarter notes with various accidentals.

ALTO SAX. 25

Musical score for Alto Saxophone, measures 25-30. The score consists of four staves. The top staff is the melody, and the bottom three are accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The music features half notes and quarter notes with various accidentals.

ALTO SAX. 31

Musical score for Alto Saxophone, measures 31-34. The score consists of four staves. The top staff is the melody, and the bottom three are accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The music features eighth and quarter notes with various accidentals, including a triplet in measure 32.

ALTO SAX. 36

D.C. AL CODA 2.

ALTO SAX. 41

